

В. Андрієвський

Проти провокації

ВІКТОР АНДРІЄВСЬКИЙ

ПРОТИ ПРОВОКАЦІЇ

ЗАМІСТЬ ВІДПОВІДИ ПРОФ. С. ШЕЛУХИНОВІ
ГОЛОС ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

ВІДБИТКА З ЖУРНАЛУ „ТАБОР“ Ч. 8.

КАЛІШ
1928

6.7.8.10
ОТДІЛ
ЛІТЕРАТУРНО-ІСТОРИЧ.
АНДРІЄВСЬКИЙ

ПРОТОКОЛЫ СОВЕТОВ

ПРОТОКОЛЫ СОВЕТОВ

ПРОТОКОЛЫ СОВЕТОВ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО
УЧЕБНО-НАУЧНОГО ЦЕНТРА

06/10

ВІКТОР АНДРІЄВСЬКИЙ

177.

ПРОТИ ПРОВОКАЦІЇ

ЗАМІСТЬ ВІДПОВІДИ ПРОФ. С. ШЕЛУХИНОВІ
ГОЛОС ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

17/12/28

ВІДБИТКА З ЖУРНАЛУ „ТАБОР“ Ч. 8.

КАЛІШ
1928

15/275

Львівська державна
наукова бібліотека

38

В числі 191 „Діла” з дня 26 серпня 1928 р. довелося мені прочитати довшу статтю проф. С. Шелухина, під наголовком „Проти інтервенції”. У тій статі, котру сам автор зве „голосом і пересторогою на адресу української еміґрації”, намагається він:

1-ше виявити неправність основ, на яких стоїть уряд УНР з Андрієм Лівіцьким на чолі і

2-е перестерегти українську еміґрацію проти якоїсь (якої власне—він не говорить точно) чужоземної інтервенції, котру ніби то сей уряд має чи підтримувати, а чи підготовляє її тепер для України, українському народові на превелику шкоду, а проф. С. Шелухинові на огірчення.

Не знаю, чи хто з української еміґрації просив або уповноважував П. проф. С. Шелухина на таку „пересторогу”, але, щоби надати їй ваги, П. проф. Шелухин підпирає свої твердження своїм авторітетом „яко старий віком українець і як бувший член Української Центральної Ради та обраний народом дожиттєво Генеральний Суддя Української Народньої Республіки”.

Не маючи за собою таких високих титулів а ні так виявленного довірря „народу” як П. проф. С. Шелухин, я уважаю себе в праві відповісти йому тут, на сторінках еміґранського органу лише як українець чи український громадянин (також уже немолодого віку) і український еміґрант, до которого між инчими проф. С. Шелухин звертає свій голос перестороги.

Цілю моєї відповіді не є оправдувати уряд УНР чи підводити правні основи для його існування — гадаю, що в тому він не має потреби або може зробити то й без мене. На сю відповідь мене ніхто не уповноважував, хіба, як я вже то зазначив, сам проф. С. Шелухин дав мені на те право. А з сього права

я користаю лише на те, щоби показати проф. Шелухинові, що я (а може є ще й більше таких як я емігрантів-українців) не тільки не вважаю ту його пересторогу за слушну й корисну, а навпаки, вважаю її за дуже шкідливу для всіх українців на Україні й поза Україною сущих, бо та пересторога сіє баламутство й розбрат серед українського громадянства, котре, як завжди, так і тепер, може більше як коли, потребує об'єднання і спільної акції у своїй боротьбі за Українську Державу.

Не буду я розбирати юридичних аргументів, котрих уживає проф. Шелухин, ніби як фаховий правник, бо правником із фаху я не є, але дозволю собі оті доводи скритикувати з точки погляду простого обивателя й горожанина українського.

Отже проф. С. Шелухин інституціями, за якими він признає право на акти законодавчі і на призначення ними урядів уважає либонь Українську Центральну Раду та Трудовий Конгрес 28 січня 1919 р. Але є також правники (хоть би школи й орієнтації московської), котрі й тих інституцій не признають законоправними, лише такими ж „узурпаційними“, якими зве проф. Шелухин установи й уряди П. Скоропадського чи С. Петлюри та його наступника Андрія Лівичького. Ба більше — є навіть українці, котрим годі відмовити їх заслуг перед Батьківщиною і в патріотизмі котрих можна сумніватися ще менше ніж у патріотизмі проф. С. Шелухина, і ці українці на основі міркувань юридичних признають за Трудовим Конгресом права на законодавчі акти не більше ніж за першим ліпшим зїздом „рабочіх, салдатських і крест'янських депутатів“, бо на сьому конгресі не мав права повновластей хотьби й „обраний народом дожиттєво Генеральний Суддя Української Народньої Республіки“ і знаний своїми заслугами перед Україною український патріот С. Шелухин, через те, що його титул і посада у той час далеко перевищали титул і посаду адвокатського чи лікарського помічника, поза які не сміли сягати титули делегатів Трудового Конгресу по конституції сього останнього.

І навпаки — під час правління П. Скоропадського, котрого владу проф. С. Шелухин з точки правної зве „узурпаційною“, той самий професор і патріот український С. Шелухин, уже як повновласний заступник сього (либонь після його засад правничих незаконного) уряду і як сенатор провадить дипломатичні перего-

вори з совітськими делеґатами в справі заключення миру між Україною й Московщиною (літом 1918 року в Київі).

Для мене, як неправника, того рода юридичні *casus*'и лишаються нероз'ясненими парадоксами, так само як і той випадок, що я зустрічав проф. С. Шелухина як відпоручника уряду УНР в Парижу ще в грудні місяці 1919 року, то є десять місяців після розпорядження С. Петлюри, даного 16 лютого тогож року—розпорядження, котре по словам проф. С. Шелухина є походження „узурпаційного, бо в ніякім звязку з конституцією 28 січня 1919 р. не стоїть“...

Але я лишаю фаховим правникам розв'язувати того рода правничі парадокси, для себе ж маю пояснення чисто „обивательське“: думаю, що під час революції й боротьби за незалежність народів годі посилалися на старі закони, бо власне їх нищиться силою меча і тою ж силою встановляється закони нові, що відповідають потребам і волі тих борців, які їх вибороли і кровю своєю освятили.

З тої ж „обивательської“ точки дивлюся я й на різні уряди, котрі були коли на Україні, чи існують тепер на Вкраїні, а чи для неї. І здається мені, що та влада й той уряд є найліпший в данну хвилю, котрі виявляють найбільше доброї волі й енергії у своїх змаганнях на добро держави української, ми ж українські громадяне еміґранти чи нееміґранти можемо мати довір'я до тої влади чи уряду, котрі у свій час на ділі тую свою волю виявили і фактами свого минулого життя підтвердили відданість інтересам держави української (а значить і того самого українського „народу“, котрого добробут так лежить на душі проф. С. Шелухинові).

Отже, розглядаючи з тої „обивательської“ точки погляду різного роду уряди й „уряди“, що тепер існують на Вкраїні й еміґрації, мушу я по совісти моїй прийти до таких висновків: найбільше корисною (а для мене, то тим самим і „законною“) владою для України була і є в сей час влада УНР, а то з причин, які слідують.

Як усім відомо, одинокий уряд УНР, на чолі з бл. п. Головним Огаманом С. Петлюрою спромігся нести в міру сил своїх прапор української державности і зберегти українські державно-національні традиції до сього дня. Відданість та вірність отим

традиціям засвідчено ріками крови, рядами могил на Україні та й на еміґрації і цілою тою безпримірною по своєму героїству боротьбою, яку вело за незалежну державу українську військо УНР під проводом бл. п. Головного Отамана С. Петлюри. Туж таки відданість Батьківщині перед цілим світом засвідчив і сам він своєю смертю на еміґрації. Сі заслуги його перед Україною йому зрештою признають навіть його політичні вороги. Тая збройна боротьба не тільки зберегла й підтримала українські державницькі традиції, вона ж витворила відповідну авреолу мучеництва її носіям як на еміґрації, так і найбільше на Вкраїні. Отже, хто намагається тепер тую авреолу знищити чи заплямити, а тим більше (як це робить проф. С. Шелухин у своїй „пересторозі“) — не вказуючи замість них на щось ліпше, більше й похвальніше, той, на мою обивательську думку, робить таке діло, котре найкраще дасться схарактеризувати хіба як услуга ворогові, твердження, котре я постараюся обґрунтувати й удоводнити далі.

Тепер тойже таки уряд УНР, на чолі з Головним Отаманом А. Лівичким, робить і зробив для визволення України зпід московсько-большевицької окупації більш ніж яке будь українське еміґрантське уґруповання, а власне:

1-е) сей уряд інформує про нашу справу і має звязки з правительствами різних держав, які тим самим визнають його більше „правним“ ніж який инчий;

2-е) сей уряд обєднав у сей час коло себе найбільшу кількість української еміґрації, яка його вважає тим самим більше „правним“ ніж який инчий;

3-е) сей уряд найбільш активно працює на Україні через своїх відпоручників тепер і, по відомостях, котрі кожний може прочитати навіть у совітських часописах, має найбільше прихильників серед тих українців, що на Вкраїні активно боряться проти московсько-большевицької окупації, а значить і на Вкраїні його уважають (активні й корисні для України елементи) за уряд найбільш „правний“;

4 е) Нарешті сей уряд користується довіррям відданих йому вояків тої армії УНР, що на своїх плечах винесла боротьбу за „суверенні права українського народу“. Значить і вони його уважають за уряд „правний“. Тож мається досить фактичних даних, які дають тому урядові правні підстави для його існування;

Так би мала стояти для мене—рядового українського емігранта-обивателя справа „правности” уряду УНР, на чолі з Андрієм Лівіцьким.

Але проф. Шелухин закидає йому злу волю—помогти чужо-земній інтервенції, з котрої може для українців вийти сама шкода, а для чужоземців користь коштом народу нашого. Звідки відомо проф. С. Шелухинові про такі злочинні заміри уряду А. Лівіцького і як власне звуться ті його „союзники”, що мають йому давати лише „накази”, котрі він має виконувати—про те у своїй „пересторозі” фаховий правник і „довічний генеральний суддя” нігде не говорить ні одного слова. Але, коли він такими відомостями в дійсности розпоряжає, то, з моєї емігрансько-обивательської точки погляду, годилося би познайомити з тими автентичними джерелами й українську еміграцію, для котрої писано „пересторогу”, бо в инчому разі ціла пересторога набірає характеру того рода „пересторог”, котрі у повсякденному життю звичайні обивателі звикли кваліфікувати такими термінами, як „інсинувація” або „клевета”!

Тепер, що до сути тої чужоземної інтервенції, котру проф. С. Шелухин малює такими страшними фарбами:

„Почнуться бої, поженуть українців на українців, щоби стріляли, били, кололи, палили, нищили, руйнували й убивали брат брата для чужих інтересів”...

Щой казати—жахливі переспективи, страшні малюнки! Але що ж як тої інтервенції не буде? Має лишитися той стан річей, котрий є тепер на Україні? Дозволю собі спитати проф. С. Шелухина чи відомо йому, що тепер робиться там?

А наскільки відомо нам — рядовим емігрантам, то там робиться усе те, що такими соковитими фарбами змалював він, тільки в спосіб іще далеко гірший: стріляє українців московська чека (часто українськими ж руками!...) і грабує й плюндрує Україну так, як ніколи і ніяка (це я осмілююсь твердити й на тому твердо стою!) інтервенція на Україні її не грабувала й не плюндрувала. Лише є та величенька ріжниця, що при інтервенціях українцям давалося й буде дано нагоду бити та стріляти не тільки один-одного, але й наших політичних ворогів в особі московських окупантів-большевиків. А коли вмірати, то як умерти ліпшим здається проф. С. Шелухинові: чи на полі бою за Бать-

ківщину, а чи в большевицькому льохові від кулі в потилицю московського чи і свого таки „українського” чекіста? Не знаю як на чий смак, а я волів би смерть першу, а також не уважав би за ганьбу для себе (що зробиш — такий уже обивательський світогляд маю!), коли б мені довелося зустрінутися на полі бою і з московським прислужником української крові. Коли ж чия „інтервенція” допоможе мені те зробити, то буду їй лише вдячний за те, що допомогла мені виконати мій патріотичний обов'язок, бо вважаю, що гіршого стану, ніж тепер є на Україні, ніколи ні за яку інтервенцію чи яку чужу владу не було і твердо вірю, що ніколи не буде й не може бути!

Щож радить проф. С. Шелухин для того, щоби змінити той стан річей, який є тепер на Україні?

Рівно нічого!!

Виходить, після „перестороги” проф. С. Шелухина, що всі українці, а в першу чергу українська еміґрація не сміє ні на кого надіятися чи просити чиеїсь допомоги в боротьбі проти теперішніх окупантів України — большевиків. Хто ж тоді мав би їх скинути? Проф. С. Шелухин не дає на то жадної відповіді, коли не уважати за відповідь старі пережиті гасла, які він і тепер нам поручає: „За права й вольности!” „За свободу!” Не знати лише хто і як власне має перевести у життя оті гасла? Чи не сам „народ” український? Але, як він сам того не зможе? Досиж бо не зміг? Тай зрештою не може ж він переводити в життя оті шляхотні гасла такою реальною зброєю, яку він у сю хвилю посідає — кіями, косами, дрючком та инчим того роду приладдям військовим? Проти большевицьких аеропланів та отруйних газів хоть який народ мусить мати більш підходяче знаряддя для боротьби, а деж він його дістане в сучасних умовах життя? Чи про таку напр. реальну справу думав проф. С. Шелухин, пишучи свою „пересторогу”?

Колись такі гасла, як: „земля і воля!” „усі права народів!” й т. п. довели нас (тай инчих простаків) до большевицької „твердої” влади, котра оті благородні принципи, які вона колись сама і в найбільш галасливий спосіб виголошувала, тепер переводить у життя по своєму. І про „правність” большевицької влади мало хто говорить тепер, тай взагалі люде мало інтересу-

ються тим питанням. Чи ж проф. С. Шелухин, відмовляючи „правности“ урядові А. Лівницького і рекомендуючи „старі“ гасла, не забув, які лекції історія вже дала нам? Тепер оті самі порожні гасла люде, делікатно висловлючися, звуть просто „демаґогією“, так само як і усякі способи „мирного“ розрішення „правним“ порядком спорів між поневоленими народами та їх панами так, щоби люде не „кололи й не убивали брат брата“—усі того рода пацифістичні рецепти серйозні люде вважають за дурницю, або за простодушні „благоглупости“. Коли ж в умовах нашого життя їх підносить „старий віком українець“, що вже з досвіду власного повинен їм ціну знати, то такому його вчинкові належитья инче імя!...

Проф. С. Шелухин у своїй „пересторозі“ весь час оперує словами „народ“, „український народ“, даючи до зрозуміння, що воля та інтереси цього народу є вищим законом для проф. С. Шелухина та мають бути такими і для кожного українця, а для нашої еміґрації — в першу чергу.

Того роду апеляції до „народу“ не все є оправданими, і я на підставі свого політичного досвіду дозволю собі звернути увагу автора „перестороги“ на деякі факти життя, котрі годі помирити з таким посиленням на народ. А самі апеляції до „народу“, як коли, а в наші часи особливо, не може бути инакше названо як нерозумною й нічим неоправданною демаґогією.

Так от, проф. С. Шелухин твердить, що „всяка інтервенція на Україну від 1917 року була для неї тільки великим нещастям і горем“... Може бути, що проф. С. Шелухин має в тім рацію, але я дозволю звернути увагу шановного автора на такий факт: німецька інтервенція на весні 1918 року відбулася за почином і згодою Укр. Ц. Ради, котрої членом був проф. С. Шелухин. Навіть більше того: зараз же в початку сеї інтервенції і як її прямий і безпосередній наслідок відбулася зміна кабінету „народніх“ міністрів Ц. Ради і власне в тому новому кабінеті, що почав і скінчив своє існування під охороною збройної німецької сили, дістав портфель міністра юстиції проф. С. Шелухин. Далі під час німецької ж окупації і під охороною тої ж сили проф. С. Шелухин веде дипломатичні переговори з совітськими представниками, як правомочний заступник „узурпаційної“, по його власним словам, влади П. Скоропадського. Дозволю собі отут запитати

проф. С. Шелухина: чи в отих обох випадках він виконував волю народу? А коли так, то нащо ж він піддержував своїм авторітетом як „народній“ вибранець інтервенцію, що була для його народу „великим нещастям і горем“?

Або ось другий факт: теперішні володарі України твердять перед цілим світом, що власне український „народ“ їх позвав і вибрав собі за владу і тому своє панування вони намагаються оперти на праві, яке дала їм воля „суверенного народу“. Як доказ вони приводять, що сам „народ“ не став у обороні ні Центр. Ради, ні Директорії, ні взагалі українських самостійників-сепаратистів. Ту свою волю „народ“ ніби виявив тим, що вигнав їх усіх, а в тому числі й проф. С. Шелухина з України на еміґрацію. Отже силою фактів і либонь волею „народу“ на еміґрацію мусів вибратися той самий проф. С. Шелухин, котрого вдячний „народ“ вибрав за його заслуги собі на дожитєвого Генерального Суддю. Чи міг же один „народ“ так різно виявляти свою „волю“?

Те саме з тою „волею народу“ є й тепер, коли московська влада намагається ту „волю“ скерувати собі на користь, а значить і проти всякої „інтервенції“, бо ніякої інтервенції окупанти тепер уже видержати не можуть. На різних офіційальних зїздах, в офіційальних промовах і на шпальтах офіційальних окупанських ґазет „заступники народу“ і навіть українці з роду, гостро виступають проти інтервенції, тим часом як у народніх масах панує таке обурення проти московських окупантів, що велика-велика сила українських людей (може й не „народ“...) висловлює своє пекуче бажання на зміну теперішнього режиму і, як відомо не тільки мені, а певно й проф. С. Шелухинові, ці величезні маси, переважно українського селянства, тільки й чекають якої будь „інтервенції“, (кажуть — хоч самого чорта!...), аби тільки скинути ту, їм ненависну владу, котра сама себе зве „народньою“ й „українською“...

І саме в цей момент, коли на еміґрації обєдналося більше людей коло такого осередку, що вже багато зробив і робить для скинення ненависної большевицько-московської влади, коло того центру, що його найбільше боїться й ненавидить окупант і проти якого він веде боротьбу усіма засобами аж до убійства його керівників на еміґрації, саме в цю хвилину проти цього осередка

виступає „старий віком українець” і в імені інтересів „народу” намагається цей осередок підкопати морально! Для чого й для кого це робиться? Колиб проф. С. Шелухин не підписав—м. Прага під своєю „пересторогою”, то можна було б подумати, що ту пересторогу писано в Харкові з тих причин і в тій цілі, як пишуть там свої листи й перестороги такі заступники „українського народу”, як колишній голова Української Центральної Ради проф. М. Грушевський або колишній отаман армії УНР Ю. Тютюнник і їм подібні колишні борці за дійсні наші „права й вольности та за свободу”! Але, коли такі „перестороги” пише емігрант український і для української ж еміграції, то такому вчинкові годі знайти пояснення, а тим більше оправдання! Того рода вчинок не можна назвати иншим словом, як „провокація” (від французького „provocation”, що значить „визов” і при тім визов у лихій цілі), бо це є визов українській еміграції, визов на те, щоби внести нове баламуцтво, сварки і посіяти новий розбрат і коромолу серед неї саме у той час, коли найактивніша й найчесніша її частина, обєднавшись міцно, почала готуватися до активної (а не язикової...) боротьби з ворогами України. Бо колиб проф. С. Шелухин мав на цілі дійсно користь нашої Батьківщини, то, осуджуючи неправний і „узурпаційний” на його думку уряд Андрія Лівницького, автор „перестороги” і фаховий правник мав би показати і навчити українську еміграцію, довкола якого з існуючих центрів, уґруповань чи урядів мала б вона гуртуватися, щоби в спосіб орґанізований (а не словесний) стати на боротьбу за „права й вольности” українського народу. Колиж він того не робить, то очевидно, що тільки з одної причини: бо таких осередків і урядів окрім так йому нелюбого уряду УНР на чолі з А. Лівицьким в дійсности немає і проф. С. Шелухин це дуже добре знає. Дозволю собі для пояснення мого твердження нагадати й поставити перед очі української еміграції усі відомі уґруповання, уряди й концепції, щоби читач міг собі уявити їх заслуги перед Україною та переваги перед урядом УНР—„самозванним” і „узурпаційним”, з А. Лівицьким на чолі. Отже, чи урядами „законними” й не „узурпаційними” будуть:

1. Уряд П. Скоропадського, з його старими традиціями „відновлення давньої могутности й сили Всеросійської Держави на принципах федеративних”. (Точний вислів з його грамоти 14.XI.

1918 р.). Ці традиції в останні часи ще скріплено й підперто „класократичною“ ідеологією „територіяльного патріотизму“?

2. Уряд новоявленого за кордоном „гетьмана“ Полтавцова, що ніколи й ніяких традицій не мав і не має?

3. Або може законними правозаступниками „народу“ будуть колишні члени директорії Швець, Макаренко та Панас Андрієвський, що у свій час доти й постільки виконували свої високі обов'язки, доки й поскільки в касі УНР були належні валюти для оплати їх високої роботи. Тепер усі вони вже остаточно відійшли в забуття і на ніякі виступи крім виступів по європейських каварнях та кнайпах відважитися не сміють, бо своєю бездіяльністю і зреченням своїх обов'язків у час боротьби вони самі себе навіки поховали в очах не тільки української еміграції чи „народу“, але й кожної логічно мислячої людини?

4. Чи може правомочним заступником народніх інтересів у цей час являється колишній голова Директорії В. Винниченко „найсамперед соціаліст, а тоді Українець“ і знаний своїм „щирим відношенням до принципів федералізму“ (його власна характеристика своєї особи)?

5. Або може Микита Шаповал у Празі правомочно заступає інтереси українського народу, заключаючи союзи і федеруючи Україну з Московщиною та якими хочете народами „Сходу“ по чеських вказівках?

Колиж ніякий зі згаданих „урядів“ а ні угруповань не має більше правних підстав як уряд УНР на чолі з А. Лівичьким, то який власне з існуючих де урядів проф. С. Шелухин уважає за такий?

А коли такого проф. С. Шелухин взагалі не знає, то тоді й ціла його „пересторога“ набирає характеру баламуцтва, демагогії й провокації тай іще гірше:—свідомої чи несвідомої служби нашому ворогові — московським большевикам. Бо ліпшої зброї проти ненависної їм „Петлюровщини“, як „пересторога“ проф. С. Шелухина, певно й не снилося ніколи знайти теперішнім володарям України. Отся „пересторога“ стане їм найкращим агітаційним средством для затуманювання і так уже досить затуманених їхнею брехнею голів їх нещасних підданців, а наших братів, котрих долею проф. С. Шелухин так опікується! Чи тож у такий спосіб думає „старий віком українець“ здійснити свої гасла: „За

права й вольности! За свободу! "...? Не знаю, як фахові правники звикли кваліфікувати такі вчинки, коли син якогось народу під час його боротьби з напасником робить прислугу його ворогові? А після звичайної обивательської термінології такого рода вчинки звуться „зрадою”!

Як навчила нас історія та власний досвід, кожний нарід має різних синів: одні працюють на збудування й укріплення, а другі на руїну й знищення. Народ український, на жаль, має далеко більше робітників ґатунку другого. Невжеж до тої категорії нищителів і руїників хоче пристати й колись довір'ям народу вшанований проф. С. Шелухин? Невже йому не дають спокійно спати ляври Моркотуна, „Сагайдачного“, ген. Грекова та інших емігрантських діячів того рода?

В такому разі його „голос і пересторога“ є дійсно голосом перестороги для української еміґрації, та тільки та „пересторога“ має звучати в трохи інших тонах, як то хоче проф. С. Шелухин, а власне так:

„Час розплати з нашим ворогом і окупантом вже недалеко! Тож забудьмо сварки та чвари емігранські! Принесімо власну амбіцію та честолобіє в жертву на вітвар Батьківщини! Гуртуймося коло людей діла, людей твердої волі і певних та випробуваних будівничих Держави Української! Борімося скільки сил наших проти руїництва, марної балаканини, проти пустословія, проти інтриґ, демаґогії та проти всякого рода і різних форм провокації!...”

7.IX. 1928. Українська Станиця при м. Каліші.

ТОГОЖ АВТОРА:

1. ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВИХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ.
Берлін 1920 р.
2. З МИНУЛОГО.
Т. I. 1917 рік на Полтавщині. Берлін 1922 р.
Т. II. Від Гетьмана до Директорії.
Ч. I. Гетьман.
Ч. 2. Директорія. Берлін 1923 р.
3. ЗНАЧІННЯ ПОЛТАВСЬКОГО БОЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ. Варшава 1927 р.
4. В ДЕСЯТУ РІЧНИЦЮ. 22.I 1918—22.I. 1928. Каліш 1928 р.

039
(1986)

PA

38

РА 38

В. Андрієвський

Проти провокації